

HRONIKA

čini odlučujući zahtev radi realizacije one, ne baš današnje programske, postavke da radnička klasa i udruženi radni ljudi treba da ovladaju celokupnim svojim bićem, celokupnim svojim životom, onim što u dnevnoj politici obično kažemo da ovlada celokupnim kretanjem vlastitog dohotka, vlastitog rada.

Druga opaska takođe načelne, možda teorijske prirode trebalo bi da bude sledeća: samoupravne interesne zajednice stvaramo pod pretpostavkom da se uspostave ravnopravni odnosi između takozvane proizvodne i takozvane neproizvodne sfere društva. Na ovaj način želi se premostiti vekovni jaz, zapravo nasleđe klasne podela društva kada su na jednoj strani stajali ljudi iz neposredne proizvodnje, a na drugoj, ali nezavisno od ovih prvih, oni koji su obavljali poslove u tzv. javnim službama. Stvaranje ravnopravnog odnosa između proizvodnog i takozvanog neproizvodnog dela društva, putem interesnih zajednica je u stvari, uzajamno ispomaganje u procesu rada. To postaje, zapravo, elementarni vid organizovanja društva, odnosno jedinstvenog društvenog rada. Naime, prihvatamo li stanovište da je nauka deo proizvodnih snaga, učinićemo prvi korak da jedan deo onog što se danas smatra neproizvodnim radom, nauku, direktno vezujemo za proizvodnju. Nastavimo tom logikom. Ako je obrazovanje transfer nauke, a nauka deo proizvodnih snaga, onda se obrazovanje, kao transfer nauke, u jednoj složenoj podeli rada kao vid uzajamnog ispomaganja najneposrednije nadovezuje na proizvodni rad. Kada, prema tome, ističemo da se putem samoupravnih interesnih zajednica, u slobodnoj razmeni rada uspostavljaju ravnopravni odnosi između proizvodne i takozvane neproizvodne sfere društva, mislimo, zapravo, na ovaj suštinski proces a ne na običnu tezgju, pijaću, kako se, često, pojednostavljeno predstavlja ustavna odredba o slobodnoj razmeni rada.

U informacijama o interesnim zajednicama, prvo se obično konstatuje da ih radni ljudi u udruženom radu stvaraju radi zajedničkog zadovoljavanja nekih svojih potreba, onih koje je, valjda, jedino zajednički moguće zadovoljavati, (obrazovanje, zdravstvena zaštita, kultura itd.) Skrenuo bih pažnju na ovu ustavnu odredbu iz dva razloga: prvo, zbog jednog nasleđa i, drugo, zbog jednog pojednostavljenja.

Nasleđe je današnjih zajednica da se u njima udružuju pretežno oni koje nazivamo pružaocima usluga. U mnogim od nas živi takav pojam interesne zajednice. Međutim, Ustav je precizirao da interesnu zajednicu stvaraju radni ljudi radi zajedničkog zadovoljavanja svojih potreba. To je prva napomena, bitna radi shvatanja suštine transformacije i novog poimanja interesnih zajednica. I drugo, nudi nam se teza da samoupravne interesne zajednice, ove sutrašnje, stvaramo radi racionalnijeg trošenja sredstava. Međutim, suština nije u tome. Birokratske i tehno-menadžerske grupe svode na toj tezi svoju egzistenciju. Racionalno trošenje će, verovatno, doći, ali kao posledica. Suštinski razlog stvaranja samoupravnih interesnih zajednica je izgrađivanje bitno izmenjenih društvenih odnosa.

I, konačno, još samo jedna napomena načelne prirode. Za većinu delatnosti u kojima osnivamo samoupravne interesne zajednice važi da su one sa stanovišta klasno-socijalnih odnosa izvanredno osetljiva područja, gde princip solidarnosti treba da bude prevladajući.

Da rezimiram: na činjenici da je država svojevremeno prigrabila sebi mnoge funkcije kojima se zadovoljavaju neke karakteristične zajedničke opšte potrebe, razvila se teorija, pa i praksa, o državi kao o vidu javne službe. U klasnom društvu, dakle, u društvu u kojem je radni čovek otuđen, vlast, država ispoljavala se sve više kao javna vlast koja deluje za opšte dobro, kao neutralna, matklasna institucija za dobro celog društva, pošto održava sve ono što ljudi inače pojedinačno ne bi mogli da održavaju (sistem obrazovanja, kulture,

zdravstvene zaštite itd). Međutim, samoupravne interesne zajednice treba, s jedne strane, da prevaziđu posredničku ulogu države, a, s druge strane, da razblijaju iluzije modernog građanskog društva u kojem su danas vidna nastojanja da se država prikaže u vidu javnog natklasnog dobrotvora.

Nekoliko napomena i o interesnim zajednicama.

Od građanskog društva nasledili smo jedan sistem kulture. Njega smo preuzeli, adaptirali, stvarali neke nove institucije i organizacije kulture i tako smo dobili vlastitu, da tako kažem, socijalističku kompoziciju kulture. Međutim, ma koliko su novi društveni odnosi to zahtevali, ukupna pozicija kulture ipak je ostala manje-više takva kakva je ona bila i u prethodnom društvu. Ona nije uspela da se ugradi u osnovne tokove samoupravnog organizovanog društva. I to iz više razloga. Prvo, nismo imali udruženi rad koji je, pre svega, društveni odnos, i ne samo konkretan rad. Drugo, mi smo ipak imali administrativno-budžetski sistem koji je kulturu tretirao izdvojeno od osnovnih tokova i odnosa u društvu.

Šta zapravo želimo? Želimo da se stvore društveni odnosi u kojima će radni čovek biti u poziciji da izrazi svoj kulturni interes. Želimo odnose gde će udruženi radni čovek biti u poziciji da ne samo izrazi, već i konstituiše svoj kulturni interes. Želimo odnose u kojima formiranje kulturne politike neće definisati drugi, van osnovne socijalne strukture društva. A mi smo do juče imali situaciju da su kulturnu politiku formirali mnogi drugi subjekti van udruženog radnog čoveka, pre svega predstavnici kulture. A oni su, verovatno, čak i uz najbolju volju, polazili od sebe, od svoje institucije i njenih interesa. Bili smo u situaciji da je kulturni interes bio definisan onako kakvo je to kultura videla iznutra.

Ono čemu formiranjem samoupravnih interesnih zajednica sada težimo jeste da se taj odnos bitno menja, da umesto konstituisanja interesa kulture dođemo do konstituisanja kulturnog interesa radnog čoveka. Nove samoupravne interesne zajednice u kulturi biće dvodomne. To znači da se u samoupravnu interesnu zajednicu uvođe i oni radni ljudi koji se neposredno bave kulturnim i umetničkim radom, stvaralaštvom, oni koje sada uslovno nazivamo pružaocima usluga. Na taj način, interesna zajednica imaće dvostruku funkciju. Da, s jedne strane, bude mesto gde se izražava konstituisani kulturni interes udruženog radnog čoveka, a, sa druge strane, da bude susretno mesto sa radnim ljudima iz oblasti kulture, sa stvaralocima. To je osnovna filozofija pri stvaranju samoupravnih interesnih zajednica za kulturu. Naravno, ostaje još da se objave mnoge pojedinosti. Ali osnovni koncept je jasan. Jasno je kakav je položaj radnog čoveka u uspostavljanju samoupravne interesne zajednice; manje-više jasna je pozicija radnog čoveka u organizacijama kulture. Ostalo je još da se obezbedi pozicija nekih društvenih subjekata značajnih sa stanovišta unapređenja kulture (društvene asocijacije, kao što su društvo književnika, likovnih umetnika i slično), zatim pozicija ljudi i organizacija koje se amaterski bave nekim od kulturnih delatnosti.

Stvaranjem samoupravnih interesnih zajednica trebalo bi uspostaviti nove odnose u tri vitalne tačke kulture, u oblasti stvaralaštva, u oblasti takozvane komunikacije i u oblasti participacije. Dosadašnji odnosi u kulturi usmeravali su kulturnu politiku najviše prema stvaralaštvu. Područje komunikacije, dakle, širenje kulturnih vrednosti bilo je zapostavljeniji deo kulture, a oblast participacije, tzv. kulturna samodelatnost bila je vidno zapostavljena. Stvaranjem novih društvenih odnosa u kulturi treba da se uspostave samoupravniji odnosi. Ne ravnoteža zbog ravnoteže, već ravnoteža zbog celovitosti čovekove ličnosti i čovekovog života.

Pripremio Jaroslav Turčan

SAMOUPRAVNE INTERESNE ZAJEDNICE

(Autorizovani skraćeni tekst uvodnog izlaganja Laszla Varge, zamenika pokrajinskog sekretara za obrazovanje, nauku i kulturu SAP Vojvodine, sa razgovora o samoupravnim interesnim zajednicama održanog na Tribini mladih u Novom Sadu 22. oktobra 1974. godine)

Za početak razgovora dovoljno je dati dve-tri napomene, više načelne, teorijske prirode dakle, uopšte o pojmu interesnih zajednica, a zatim i nekoliko konkretnijih napomena o samoupravnim interesnim zajednicama u kulturi ili, tačnije, o poziciji kulture u samoupravno organizovanom društvu.

Napomene načelne prirode, što se tiče interesnih zajednica mogle bi se svesti pod sledeće.

Cilj stvaranja interesnih zajednica je ukidanje vekovnog otuđenja čoveka od jednog dela njegovog vlastitog bića i vlastite delatnosti. Klasno društvo je sve više udaljavalo radnog čoveka od sebe samog, otuđivalo ga od svega što se zove javni deo života, sve više ga je prikovalo za rad. Konkretan rad bio je čovekov život, a sve što je bilo mimo i izvan toga bila je privilegija drugih. Kada je Savez komunista, ne sada već poodavno, kao svoje programsko opredeljenje naznačio da radnička klasa treba da ovlada celokupnim društvenim životom, onda je to bila najava da se udruženi radni čovek, radnička klasa izvuče izvan fabričkih zidina i da počinje da ovlada onim delom vlastitog života, pa, prema tome, i onim delom svog dohotka koji se kreće izvan fabričkog kruga. Imamo četvrtvekovno iskustvo u stvaranju samoupravnih odnosa. Glavna karakteristika dosadašnjeg razvoja samoupravljanja je, pre svega, relativno zatvaranje tog samoupravljanja unutar fabrike, unutar privredne radne organizacije. Unutar radnog kolektiva razvili su se, i to u ne maloj meri, samoupravni odnosi. Međutim, sve ono što se zbivalo izvan toga, a dobar deo javnog života odvija izvan fabričkih zidina, bilo je van neposrednog domašaja radničke klase i radnih ljudi. Kada kažem da se dobar deo života odvija van fabričkih zidina, onda mislim, pre svega, na ono što se naziva javnim, društvenim životom, a tu se podrazumeva politički i državni život i ono što se naziva javnom društvenom delatnošću, a to je područje prosvete, obrazovanja, kulture, nauke, zdravstva, socijalnog staranja itd. Prema tome, prva moja opaska načelne prirode bila bi da u kontinuitetu revolucionarnog delovanja SK novim ustavom